

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Kies voor de rechtsstaat

door *Bart Jan Spruyt*

De auteur is voorzitter van de Edmund Burke Stichting en docent geschiedenis en maatschappijleer op een middelbare school.

Bij de zeven CDA-principes ontbreekt aandacht voor de democratische rechtsstaat. Het is voor de partij een aangelegen zaak om zich helder uit te spreken over de rechtsstaat. Deze vormt immers het fundament waaruit de keuze voor de samenleving voortvloeit.

Vergis ik mij, of tintelt er iets van een nieuwe verwachting binnen het cda? Als mijn vermoeden klopt, dan heeft dat begin van een nieuw elan ongetwijfeld te maken met de speech waarmee Sybrand van Haersma Buma op 1 juni een duidelijk nieuw begin heeft willen markeren. Hij wil zich nadrukkelijk distantiëren van het bestuurlijke verleden van het cda, waarbij ieder nieuw compromis als een nieuw standpunt werd omarmd – met als gevolg dat slechts weinigen nog wisten waar de partij nu werkelijk voor stond.

In zijn speech wilde Buma het eigen, inhoudelijke profiel van de christendemocratie duidelijk ‘neerzetten’, en hij benoemde daartoe zeven principes, variërend van het principe ‘de samenleving, niet de overheid’, tot ‘de familie is ons fundament’. Wordt hij daarmee, zoals hij wil, de leider van een

‘volkspartij met idealen die oog heeft voor de zorgen van gewone mensen’?

Met alle waardering voor de principes die Buma wel noemt, is één principe in zijn speech opvallend afwezig. Er wordt met geen woord gerept van de rechtsstaat, en het lijkt me voor het cda een aangelegen zaak om zich daar helder over uit te spreken. Het cda is immers de partij van de pluriformiteit die door de rechtsstaat wordt beschermd en begrensd.

* * *

De partij is ooit ontstaan – denk aan het volkspetitionnement van 1878 waaruit de arp is gegroeid – uit verzet tegen iedere poging om de publieke ruimte vanuit één ideologie te definiëren. Toen waren het de liberalen die dat wilden, met als gevolg dat er geen ruimte voor, bijvoorbeeld, christelijke scholen was. Nu zijn het opnieuw de liberalen, van allerlei snit, die een deken van eenheid over Nederland willen uitrollen. Democratie wordt tegenwoordig vooral begrepen als een in zichzelf gesloten ideaal waarin minderheden gedwongen worden zich te voegen naar een drammerige meerderheidsmoraal waarin voor diversiteit – met onderliggende noties van vrijheid en tolerantie – geen ruimte meer is, zeker niet voor religieuze minderheden.

Het is verbazend dat Buma zich in zijn eerste grote programmatische speech niet nadrukkelijk tegen deze pogingen tot laïcisering heeft teweergesteld. Het lijkt mij een van de kerntaken van een volkspartij om dat nadrukkelijk wel te doen: de bevolking te beschermen tegen een van bovenaf opgelegde begrenzing van de publieke ruimte waardoor hele bevolkingsgroepen buiten de libe-

rale boot vallen. Spijtig is ook dat Buma in dit kader geen expliciet verband heeft gelegd met de inhoud van een recent gepresenteerd rapport van het Wetenschappelijk Instituut voor het cda,¹ waarin niet alleen op de historische en sociaal-culturele betekenis van religie wordt gewezen, maar ook op de betekenis van religie voor de democratische rechtsstaat. De rechtsstaat leeft van voorwaarden die zij zelf niet kan garanderen, zo wordt daar Ernst-Wolfgang Böckenforde geciteerd.

Juist het christelijk geloof is daarom van blijvend belang, onder andere omdat het een concept van vrijheid met zich meebrengt waarin een overheid niet met de haar ten dienste staande dwangmiddelen mensen tot iets mag bewegen dat tegen hun geweten en diepste levensovertuiging ingaat. Liberale tolerantie leidt tot dwang, de klassiek-christelijke opvatting tot vrijheid. Zonder het christelijk geloof kan een democratie niet bestaan.

In plaats van deze centrale notie uit de christendemocratische traditie centraal te stellen, of daar enige aandacht voor te vragen, heeft Buma besloten de keuze voor de samenleving voorop te stellen. Daarmee komt hij natuurlijk wel degelijk erg dicht bij de wortels van het christelijk-democratische gedachtegoed. Buma gelooft dat Nederland door zware crises heen gaat, en dat de twee alternatieven die momenteel samen aan de macht zijn, geen oplossing gaan brengen: noch de staat van de PvdA, noch de markt van de individualistische vvd kan een uitweg wijzen. De samen-

leving kan die oplossing wel brengen. Politici moeten gewone mensen, hun netwerken en samenlevingsverbanden weer vertrouwen en alle ruimte bieden. Dan zal blijken dat er een onstuimige vitaliteit in die samenleving schuilgaat die door socialisme en liberalisme al te lang geknecht en beknot is.

* * *

Dit standpunt is sympathiek, maar er vallen tegelijkertijd toch ook enkele ongemakkelijke kanttekeningen bij te plaatsen. In de

eerste plaats is dit thema weliswaar des cda's, maar niet langer onderscheidend. Om noodzakelijke bezuinigingen in de zorg te rechtvaardigen heeft staatssecretaris Van Rijn van Volksgezondheid (PvdA) een samenlevingsmodel opgeroepen dat direct uit de lezing van Abraham Kuyper op het eerste Christelijk Sociaal Congres lijkt te zijn ontleend.

Mensen kunnen in de toekomst nog wel hulp van de overheid krijgen, maar alleen wanneer zij duidelijk hebben kunnen maken dat hun kinderen, verdere familie, buurtgenoten en anderen die hulp niet kunnen verlenen.

Dat idee van Van Rijn is niet met applaus begroet. We hoeven het dan nog niet eens te hebben over oud-cda-Kamerlid Ton de Kok, die begin dit jaar de pil van Drion in de warme belangstelling aanbeval van ouderen die hun zorgbehoefte niet op hun kinderen wensen af te wentelen. We kunnen het ook hebben over sociologen, die in gretige opiniestukken met graagte wijzen op de 'ontluisterende bevindingen' van onderzoek dat

Zonder het christelijk geloof kan een democratie niet bestaan

duidelijk zou maken dat zorgbehoevenden bij voorkeur geen beroep doen op familie, vrienden en burens, omdat ze hen niet willen belasten. Bovendien, schreven zij: mensen zijn autonoom, en daarom heeft de staat hen onafhankelijk van hun natuurlijke netwerk willen maken. Het is vervelend, maar waar.

We leven dus in een verindividualiseerde en verstedelijkte samenleving waarin de *civil society* waarvan zowel Buma als Van Rijn veel heil verwacht, niet meer bestaat. Het gevaar, kortom, bij Buma's keuze voor de samenleving, is dat het cda zich daarmee wil profileren op een thema dat niet meer onderscheidend is en wel eens op een te idealistisch beeld van die samenleving gebaseerd kan zijn.

* * *

Deze bezwaren gelden niet voor een pleidooi voor een in pluriformiteit verankerde samenleving. Ik beweer natuurlijk niet dat je daarmee de gemeenteraadsverkiezingen van volgend jaar gaat winnen. Maar dat was ook

niet de bedoeling van Buma's speech. Daarmee heeft hij de basis willen leggen voor een periode van reflectie op het eigen gedachtegoed en de beleidskeuzes die daaruit voortvloeien. Dan mag je, denk ik, die notie van de rechtsstaat niet ongenoemd laten, omdat het hier om het fundament gaat waaruit, bijvoorbeeld, de keuze voor de samenleving voortvloeit. Dan wordt direct duidelijk dat die keuze voor de samenleving bij het cda geen opportunistische greep is om bezuinigingen te rechtvaardigen (waar ik de PvdA een beetje van verdenk), maar een keuze die behoort tot het hart van zijn politieke overtuiging. En het ging erom dat hart te laten zien.

Noten

-
- 1 Wetenschappelijk Instituut voor het cda, *Geloof in de samenleving. Christendemocratische reflecties op religie en levensbeschouwing in het publieke domein*. Den Haag: Wetenschappelijk Instituut voor het cda, 2012.